

Speak No Evil: Radikal røre i andedammen

Af Søren Søberg Poulsen

apr 7, 2022

Christian Tafdrup er dansk films nyeste auteur. Hans film er provokerende, stiliserede, stort anlagte og har et touch af noget radikalt, trodsigt og excentrisk. Det er på de ingredienser, vi her i Dreyers og Triers hjemland har lært at spotte filmgeniet i vores midte – den skælmske skifting i andedammen – og de hjemlige anmeldere knuselsker da også Tafdrup. Med sin tredje spillefilm, *Speak no evil*, tager Tafdrups værk som filmskaber, offentlig figur og kulturkritiker for alvor form. Filmen har med sin blanding af karikeret satire, bjergtagende tableauer og kulturel og perceptiv trolling placeret sig i centrum af den danske offentlighed. Det er i sig selv lidt af en bedrift. Også selvom *Speak No Evil* ikke er helt så skelsættende og voldsom en film, som virakken kan give indtryk af.

Allerede med den fortættede spillefilmdebut, *Forældre* fra 2016, fik Christian Tafdrup de skandinaviske filmkritikere til at hæve et opmærksomt øjenbryn. *Forældre* skubbede både til genre- og plotforventninger i sin dekonstruktion af den bagstræberiske nostalgi, der ellers så ofte lades med bittersød sentimentalitet i mainstreamfilmens fremstillinger. Filmens skuespillere leverer uden undtagelse fuldstændig fantastisk, og selvom et cast fra allerøverste hylde – Søren Malling, Bodil Jørgensen, Elliott Crosset-Hove, Miri-Ann Beuschel – i sig selv borger for et højt niveau, så anslår *Forældre*, at en af Tafdrups største styrker som instruktør er at få dygtige skuespillere til at give nærvær til de næsten umuligt stereotypiske roller, som filmene byder dem. Og netop det lille drys af magi, der giver Tafdrups ellers åbenlyst karikerede og allegoriske karakterer nærvær og liv, er det, der gør, at hans to næste film, *En frygtelig kvinde* (2017) og nærværende *Speak No Evil* lykkes med deres forehavende og ikke blot klasker sammen som plat satire og drillesyg gimmick.

I 2016 slog Christian Tafdrup pjalterne sammen med sin lillebror Mads, og med brødrenes manus til *En frygtelig kvinde* fandt Christian Tafdrup den formel, som han – igen med brormand som medforfatter til manus – følger til dørs og radikaliserer med *Speak No Evil*. Faktisk kan filmen i mangt og meget opfattes som en art 2'er til *En frygtelig kvinde*, selvom den henlægges delvist til gysergenren.

Fra kastration til eruption

I *En frygtelig kvinde* følger vi Rasmus (Anders Juul), en stereotypisk, fedtmulet og uduelig drengemand, der efter en ulige parforholdskamp med den dæmoniske Marie, som spilles til noget nær perfektion af Amanda Collin, ender med at blive voksen ved at lade sig lægge i eksistentiel benlås som underdanig træmand. I et tematisk klimaks forlader Rasmus kortvarigt et helt ulidelig *baby shower*, hvor han agerer ydmyg tjener for Maries hujende veninder. Han sætter sig på bagtrappen i opgangen, før han i intense nærbilleder udstøder et kvalt, næsten lydløst primalsskrik (fig. 1).

Fig. 1: Det indestængte brøl, der afslutter *En frygtelig kvinde*, kommer med katastrofale konsekvenser til fuldtønt udtryk i *Speak No Evil*.

Der er en mand – eller måske et monster – i Rasmus, som nu sidder indeklemmt bag brystet på den kønsløse figur, vores antihelt har ladet sig reducere til. Det er dette indestængte monster, der med voldsomme konsekvenser manifesterer sig i undergangsfilmene, *Speak No Evil*.

Manden med det indestængte brøl (Morten Burian) er nemlig nok engang hovedkarakteren, og nu har han sågar fået det spottende navn, Bjørn. Bjørn er gift med den dominerende og ulideligt prætentiose Louise (Sidsel Siem Koch), og sammen har de datteren Agnes (Liva Forsberg). Vi møder således et par, der sagtens kunne være Rasmus og Marie – blot 10 år længere fremme i deres mareridt af et liv sammen. Hvor Rasmus var en drengemand, der gradvist lod sin integritet desintegrere, er Bjørn en mand helt uden integritet. Han har intet centrum, ingen selvstændig vilje og ingen anden retning end den, der udstikkes af småborgerlig, normativ behagesyge. Han er så at sige det katastrofale resultat af den eksistentielle tragedie, der udfoldedes i *En frygtelig kvinde*.

Men bæstet i ham bevæger alligevel lidt på sig, da han på en ellers rædselsfuld familieferie i Italien drages mod den dæmoniske *Patrick* (Fedja van Huêt) fra Holland, hvis navn jo klinger etymologisk af patriark. Patrick er en mørk og maskulin frister, der inkarnerer al den vitalitet og potens, som Bjørn undertrykker hos sig selv. Der er altså tale om en tosidet figur, der dels repræsenterer Bjørns egen fortrængte skyggeside og dels repræsenterer det fremmede. Vi er i Holland på realplanet, men med castningen af Fedja van Huêt som Lucifer-figur har man fundet en mand, som i sin fremtoning både kan inkarnere noget vestligt, noget slavisk og noget mellemøstligt, og selvom filmen i visse henseender bevæger sig konnotativt på kanten af en noget fortærsket kritik af kulturmødet imellem det vestlige og *de andre*, så forbliver bl.a. islamkritikken på motivmæssigt antydningens niveau (fig. 2).

Fig 2: Fedja van Huêt's Patrick har noget Lucifersk over sig.

Dobbeltheden i repræsentationen af onskaben er manuskriptets helt store styrke. Ligesom i *En frygtelig kvinde* balancerer arketyperne i *Speak No Evil* hele tiden på kanten af de fladpandede debatcliffeer om *den feminiserede mand* og *det feminiserede samfund*, men filmen evner igennem tvetydighed at holde balancen og aldrig skvatte i den tåbelighedens afgrund, som ellers hele tiden truer. For hvem er han egentligt, denne dragende Patrick, der starter som en frister og senere ender med at afsløre sig som onskaben selv? Er han *den fremmede*, eller er han den psykoanalytiske materialisering af det uhyre, som knurrer under brystet på den selvbundne gordiske knude, som Bjørn er blevet til? *Speak No Evil* er både en film om den bløde, moderne mands møde med den fremmede onskab og en film om den selvsamme mands – og hans families – undergang i eruptionen af alt det, han er, men ikke vil være. Selvom bjørnen sover, er den ikke død.

En dum gyser

Speak No Evil trækker meget store æstetiske veksler på de fortættede film af tidens helt store gyserauteurs såsom Jordan Peele, Ari Aster og måske særligt Robert Eggers, hvor det allegoriske, det satiriske og det psykologiske gys smelter sammen i æstetisk bjergtagende tableauer og intime, om end arketypiske, karakterportrætter. Ligesom filmene af de førnævnte mesterinstruktører udfoldes *Speak No Evil* nemlig i et allegorisk univers, og plottets realplan er egentlig lidt tåbeligt. Bjørn får på barnlig vis plaget Louise til at indvilge i at besøge Patrick og dennes hustru, Karin (Karina Smulders), og deres tungeløse søn, Abel (Marius Damslev), i Holland, og ja, de mytologiske allusioner til navnene, Karin og Abel, varsler også, at der er noget dramatisk i gære i Udkantsholland.

Størstedelen af filmen udfolder sig som en ofte ret morsom satire, hvor Patrick og Karin udgør et troldspejl, hvori Bjørns og Louises utallige forestillelser udstilles og dekonstrueres. Hvis det ikke var for de ekspressive tableaushots (fig. 3), som Tafdrup har drysset ud over filmen her og der, og som ledsages af Sune "Køter" Kølsters dramatiske og meget effektive score, ville *Speak no evil* have langt mere slægtskab med dansk satire ala *Klovn* end med film af forbillederne, Aster og Eggers, og med Stanley Kubricks genrehovedværk, *The Shining*, som introducerede det omtalte greb allerede i 1980.

Fig.3: De stort anlagte tableauskud ledsages i *Speak No Evil* af en voldsomt ekspressiv score, som behæfter filmens udtryk med en mytologisk undergangsforventning.

Mod filmens slutning skrues bissen på, og vores uduelige danske antihelt konfronteres nu ikke blot med det normativt uacceptable, men med den rå, utilslørede ondskab. Uden at spoile for meget kan jeg vist roligt afsløre, at Bjørn heller ikke i det møde falder heldigt ud. Selvom Patricks og Karins adfærd radikaliseres langsomt igennem filmen, hænger deres afsluttende intention ret dårligt sammen med alt, hvad de har foretaget indtil da. De kunne sådan set bare komme i gang med at forløse deres skumle planer fra det øjeblik, hvor danskerne lander på matriklen. Når de alligevel bruger størstedelen af filmen på trolle danskerne ved bid for bid at konfrontere dem med deres moralske indbildskhed og deres røvsyge overjegsstyrede liv, er det naturligvis, fordi filmens ærinde er allegorisk og ikke mimetisk. Det er os – publikum, som i vid udstrækning kan spejle os selv i karikaturerne, Bjørn og Louise – som skal dekonstrueres satirisk i *Speak No Evil*. Og bagefter skal vi satme mærke alvoren, når filmen symbolsk smider konsekvenserne af vores hyklery, livsfornægtelse og manglende eksistentielle pondus i hovedet på os som en tung sten i knolden. Christian Tafdrup er en vaskeægte troll.

Høj klasse

Som det fremgår, ligner *Speak No Evil* en umulig film: Karaktererne er stereotypiske, og deres indbildskhed er enerverende. Plottets udvikling giver nok dramaturgisk, men ikke rationelt, mening. Man burde egentlig ikke kære sig nævneværdigt om de meget konstruerede karakterer og deres endnu mere konstruerede skæbner. Når *Speak No Evil* alligevel er en god film – en glimrende film, faktisk – så skyldes det langt hen ad vejen, at Christian Tafdrup er en fremragende filminstruktør. Et dygtigt, men ikke videre kendt cast, giver under Tafdrups instruktion et liv og nærvær til de barokke løjer, der gør, at det i sidste ende kan lade sig gøre for filmen at give sit publikum en vedkommende og eftertrykkelig oplevelse. Vi kommer på mystisk vis til at holde tilstrækkeligt af den ryggesløse Bjørn, den ulidelige Louise og selvfølgelig deres uskyldsrene datter, Agnes, til at det gør tilpas nas, når Tafdrup deler veritable kindheste ud til dem og os i filmens slutning.

Både de episke, von Trier-inspirerede tableauskud og den fortættede håndholdte realisme, der iscenesættes i kammerspillet imellem de to familier, forløses fornemt af cheffotograf, Erik Molberg Hansen. *Speak No Evil* er momentvis visuelt bjergtagende, og i sin hele forløsning visuelt vellykket. Også auditivt er der tale om en helstøbt og effektiv film, og lydsiden understøtter fornemt filmen tematisk, som da støjen af cikaderne stiger feberagtigt i den toskanske nattehede for at illustrere, at den fredelige Bjørn udgør en tikkende bombe, når han situeres ansigt til ansigt med Patrick og dermed spejler sig i sin egen gestaltede skyggeside.

Helt afgørende for filmen er københavnske Sune "Køter" Kølsters allerede nævnte, strygdominerede score, der udtryksmæssigt veksler imellem et ulmende, forstyrrende ubehag og voldsomme eruptive sekvenser. Det er Kølsters score mere end noget andet, der løbende trækker filmens satiriske drama ind i en psykologisk og mytologisk alvor og horror, som er helt

nødvendig, hvis filmens afsluttende forløsning i storladen, tragisk sentimentalitet skal lykkes, mens Kølsters komposition løber sammen med Claudio Monteverdis grandiose baroktoner. Ligesom i *Forældre* løfter Kølsters inciterende score den vanskelige opgave til fulde. Udover samarbejdet med Tafdrup på alle dennes spillefilm har Kølster mest gjort sig i kortfilm og dokumentarer, men ikke desto mindre har Danmark i Kølster en mester i filmscoring, som er på internationalt topniveau.

Røre i den globale andedam

At Tafdrup og co. med *Speak No Evil* havde præsteret noget bemærkelsesværdigt blev tydeligt, da de første internationale anmeldelser kom i kølvandet på filmens screening ved Sundance Festivalen. Der kom særdeles positive anmeldelser fra bl.a. Susannah Gruder hos *Indiewire* og Dennis Harvey fra *Variety*, der også begge sætter filmen i relation til allerøverste internationale auteur-hylde ved at nævne en efter min mening noget søgt parallel til Michael Hanekes monumentale, *Funny Games*, fra 1997. Det generelle billede er, at den internationale reception af filmen har været meget positiv med få forbehold hos visse anmeldere, der vægter filmens greb som manipulatoriske eller exploitative. Eksempelvis kaldte Mark Hanson fra *Slant Magazine* filmen for "*a slow burn satire of social manners with a cheap punch line*".

Mens filmens voldsomhed blot har været et tema blandt flere i den udenlandske reception, har den danske anmelderstand, som har modtaget filmen med stormende, samstemmende applaus, været blæst helt i hegnet af filmens radikalitet. Filmen har fået 5 eller 6 stjerner i *Berlingske*, *Jyllandsposten*, *Ekko*, *Soundvenue* og *Børsen*, mens Per Juul Carlsen hos *DR* nøjes med 4 ud af 6, fordi han i lighed med visse udenlandske anmeldere opfatter plottets manglende realisme og filmens distancerede forhold til sine karakterer som en hæmsko for rædslernes virkningskraft.

Så godt som alle danske anmeldere betoner filmens radikalitet, og Joakim Grundahl går i sin 5-hjertede anmeldelse i *Politiken* så vidt som til at skrive, at han ikke kan "*huske at have været så rystet over en film*", ligesom han fraråder folk at se den. I *Kristeligt Dagblad* skriver Jeppe Krogsgaard Christensen, at "*Jeg har – selv om jeg holder meget af horror – sjældent set en film, der så nådesløst trækker sine karakterer igennem helvede på jord*".

Undertegnede er givetvis erhvervsskadet af at have set og beskæftiget mig med transgressive film i årevis, men jeg må ikke desto mindre melde dissens ift. filmens radikalitet. Jeg ville uden at skulle synke spyttet to gange kunne nævne i hvert fald 100 film, der er langt mere voldsomme og radikale både æstetisk, narrativt og tematisk end *Speak No Evil*. Og vi behøver ikke engang at grave ned i den smudsige undergrund, der har grænseoverskridelsen som metier. I forhold til talrige film af store, internationalt anerkendte instruktørnavne som Gaspar Noé, Takashi Miike, Park Chan-wook og højaktuelle Julia Ducournau er *Speak No Evil* en søndagsudflugt til Dyrehaven. I en dansk kontekst vil jeg vove den påstand, at mindst tre film af henholdsvis Nicolas Winding-Refn og Lars von Trier vil kunne give de fleste en hårdere mavepuster end *Speak No Evil*.

Men ligesom med sin drilske stereotypisering af kvinden og især manden i *En frygtelig kvinde*, har Tafdrup med den eftertrykkelige slutning i *Speak No Evil* ramt en formel, der på næsten metanarrativ facon skaber rørte vande i den danske film-andedam, hvor vi er mere vant at køre "kunstfilmen" ind med realistisk drama, end vi er til at få den transgressive horrors lussinger i fjæset. Christian Tafdrup er på den måde en pæredansk auteur, hvis film er som skabt til at ruske op i velfærdsdanskernes magelige vanesind. Tafdrup sætter os under lup og til debat – en ambition kulturparnasset i Danmark siden George Brandes' tid har været grundigt til falds for – og med *Speak No Evil* står det klart, at Tafdrup er klar til at gå dramatisk til værks for at få os til at lytte ordentligt efter. At den smule røre i andedammen, som en Tafdrup-film sigter til, så skaber ringe i vandet langt udover Skandinaviens grænser, synes i interviews ofte frem for alt at

overraske instruktøren selv. Er den skandinaviske mand en global arketype? I så fald er Christian Tafdrup godt på vej til at blive Danmarks næste store kunstneriske verdensstjerne.

* * *

- *Forældre* (2016)
- *En frygtelig kvinde* (2017)
- *Speak no evil* (2022)

Udvalgte *Speak No Evil*-anmeldelser

- Susannah Gruder: '*Speak No Evil*' Review: A Chilling Danish Horror Offering That's the Opposite of Hygge *Indiewire*.
- Dennis Harvey: '*Speak No Evil*' Review: A Queasily Effective Danish Horror Film on the Discomfort of Strangers, *Variety*.
- Mark Hanson: *Speak No Evil* Review: A Slow-Burn Satire of Social Manners with a Cheap Punchline, *Slant Magazine*.
- Per Juul Carlsen: Pas på! Nu skal vi rives ud af vores velfærdstryghed og se ondskaben i øjnene, DR.dk
- Joakim Grundahl: Jeg fraråder alle at se Christians Tafdrups '*Speak No Evil*', *Politiken*.
- Susannah Gruder: '*Speak No Evil*' Review: A Chilling Danish Horror Offering That's the Opposite of Hygge *Indiewire*.
- Dennis Harvey: '*Speak No Evil*' Review: A Queasily Effective Danish Horror Film on the Discomfort of Strangers, *Variety*.
- Mark Hanson: *Speak No Evil* Review: A Slow-Burn Satire of Social Manners with a Cheap Punchline, *Slant Magazine*.
- Per Juul Carlsen: Pas på! Nu skal vi rives ud af vores velfærdstryghed og se ondskaben i øjnene, DR.dk
- Joakim Grundahl: Jeg fraråder alle at se Christians Tafdrups '*Speak No Evil*', *Politiken*.
- Jeppe Krogsgaard Christensen: Dansk filmkunst i verdensklasse: Det allerværste vokser i det venlige og konfliktsky, *Kristeligt Dagblad*

Mere fra 16:9 om aktuelle auteur-tendenser i gysergenren

- Peter Raagaard (2020): Når de gamle guder igen rører på sig: Om de sidste ti års folk horror revival
- Peter Raagaard (2019): *Midsommar*: break up-movie med kræftkalas, syretrip og aktiv dødshjælp

TAGS Christian Tafdrup Dansk film En frygtelig kvinde folk horror Forår 2022 Gyser horror

Speak No Evil
